

DE TROMSLAGER

Gedeserteerd uit het leger van Napoleon

Frits Bosch

DE TROMSLAGER

Gedeserteerd uit het leger van Napoleon

© Frits Bosch 2021
www.fritsbosch.nl

Historische roman

Cover: viltpaneel Marianne Scarpa
Vormgeving cover en binnenwerk: Henriette Faas
Auteursfoto: Ron De Gruyl

ISBN 978 9083114 545
NUR 342

Uitgeverij de Brouwerij | Brainbooks
www.uitgeverijdebrouwerij.nl
info@brainbooks.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door printouts, kopieën, of op welke andere manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

2021
Uitgeverij de Brouwerij
Maassluis

Voor mijn kinderen Larissa en Boudewijn

'De prachtige wanden van de bergketen begonnen het geluid te weerkaatsen en toen het getrommel via veel echo's de oren van de Fransen bereikte, leek het wel of er duizenden Spanjaarden hen opwachtten.'

Citaat uit Catalaanse legende Timbaler del Bruc

INHOUD

Voorwoord	11
Hoofdstuk 1	13
Hoofdstuk 2	25
Hoofdstuk 3	37
Hoofdstuk 4	67
Hoofdstuk 5	79
Hoofdstuk 6	98
Hoofdstuk 7	113
Hoofdstuk 8	133
Hoofdstuk 9	145
Hoofdstuk 10	170
Nawoord	185
Stamboom familie Bösch	188
Bronvermelding	189
Dankwoord	191

VOORWOORD

Adam Bösch (1762-1824) groeit op in een tijd dat de meerderheid van de Europeanen gelooft dat de mens afstamt van Adam en Eva. In deze periode wordt een groot deel van de bevolking geteisterd door oorlog, armoede, epidemieën, kindersterfte en analfabetisme. Adam kiest voor een andere weg dan zijn voorouders, waarvan de meesten sinds de 15^e eeuw hebben gewerkt als dagloner in het graafschap Toggenburg, in het noord-oosten van Zwitserland. Omdat Adam een betere toekomst wil opbouwen, onderneemt hij rond zijn 27^e een lange reis naar de Zuidelijke Nederlanden om als tromslager te dienen bij het leger en er een gezin te stichten. Ondanks allerlei beproevingen slaagt hij er in om met zijn vindingrijkheid, hulp van vrienden en liefde voor muziek een plaats in de Nederlandse samenleving te verwerven.

Om dit boek te kunnen schrijven heb ik veel gelezen, archieven geraadpleegd en plaatsen bezocht waar Adam heeft gewoond en gewerkt, zoals zijn geboortedorp Stein in Zwitserland. In de Evangelisch Gereformeerde kerk toonde de dominee mij de eeuwenoude doopvont en het boek waarin

met sierlijke gotische letters is geschreven dat Adam op vijftien september 1762 in Stein is gedoopt. De gegevens die ik verder heb kunnen verzamelen over de persoon Adam Bösch zijn summier. Ik vond een paar snippers informatie in archieven van de burgerlijke stand, doopregisters en militaire archieven. De verhaallijn van deze historische roman is geheel gebaseerd op deze feiten. De beschrijvingen van de woonplaatsen geven een authentiek beeld van het leven van 'de gewone man'. Door het toevoegen van contextuele informatie, dagboekantekeningen van soldaten en legerleiding, en oude krantenberichten, krijgt de lezer een waarheidsgetrouw beeld van de oorlogsvoering en leefgewoontes rond de 18^e en 19^e eeuw.

Over bijna niemand is meer geschreven dan over Napoleon Bonaparte, de man die het gezicht van Europa voorgoed veranderde. In dit boek geef ik graag de hoofdrol aan Adam Bösch en vervullen Napoleon en zijn broer Lodewijk slechts kleine bijrollen.

Boerenslim, creatief, volhardend en verantwoordelijk zijn eigenschappen die Adam Bösch toegedicht kunnen worden. Zijn goede bedoelingen werden echter niet altijd begrepen. En deze Adam was mijn stamvader.

Frits Bosch
Haarlem, oktober 2021

1

In het Zwitserse dorp Stein houdt Maria Barbara de kleine Adam stevig in haar armen. Achter zich hoort ze het tikken van een wandelstok op de witte marmeren vloer. Ze herkent het geluid van de stok die haar schoonvader altijd bij zich heeft. De kerkdeur kan nu worden gesloten en hij gaat naast Maria Barbara zitten. De stoel rechts van haar is nog leeg, want Paulus, haar man en cantor van het kerkkoor, moet nog een paar laatste instructies geven aan de koorleden.

Opa Adam Bösch wil deze bijzondere dag niet missen, trots dat zijn eerste kleinzoon naar hem vernoemd is. Hij tuurt naar de doopvont en vraagt zich af of zijn grootvader Christoffel in 1695 ook aanwezig was bij de doop van zijn kleinzoon.

Het zou mooi zijn als de pasgeboren Adam zijn zoon later ook Paulus zal noemen en zijn kleinzoon weer Adam en...

Nadat dominee Rosemann Schädler een stuk voorleest uit de Bijbel nodigt hij Maria Barbara en Paulus uit om met de kleine Adam naar de zwartstenen doopvont te komen. Hij maakt zijn handen nat, strijkt de baby voorzichtig over zijn hoofdje en prevelt:

‘Gott, der Herr, wird dir seinen Engel mitschicken und deine Reise gelingen, Amen.’

Terwijl de kerkgangers instemmend knikken en de baby een kreetje slaakt, zet het koor een laatste lied in en kunnen de trotse ouders gefeliciteerd worden. Adam kijkt met zijn mooie blauwe oogjes nieuwsgierig om zich heen.

Die avond opent de scribent het tientallen jaren oude doopboek van Stein en schrijft met een ganzenpen in sierlijke gotische letters een nieuwe regel:

15 september 1762

Paulus Bösch en Maria Barbara Abderhalten
en in de volgende kolom de naam: *Adam Bösch*

Het jaar daarna, op 20 november 1763, wordt Adams broertje Niclaus geboren. Ze trekken veel met elkaar op. De omgeving van Stein is voor hen een waar paradijs met mooie bergpaden door bloemenweiden met grazende koeien, geiten en schapen. Zij zijn zich gelukkig nog niet bewust van de armoede van de bevolking, waarvan de meerderheid werkt als dagloner op boerderijen van landheren.

Na Adam en Niclaus komen er nog negen kinderen, waarvan er helaas zeven doodgeboren worden of jong overlijden.

De eerste jaren speelt Adam vaak bij het water van de langs het dorp kronkelende Thur, een kleine zijrivier van de Rijn. Als je vanaf de boerderij van de familie Bösch de ‘Stiegen’ volgt, kom je uit bij een beek en een stukje grasland

dat onder water is gelopen. Adam vangt daar in het voorjaar kikkervisjes en vindt het prachtig om te zien dat ze veranderen in kikkers die rondspringen op het land. Als hij op een warme dag ontdekt dat een deel van de kikkervisjes in een plasje is gevangen dat dreigt te verdrogen, graaft hij een geultje naar de beek om hen uit hun benarde positie te bevrijden. Later maakt hij een vlot van sloophout en touw, waarmee hij bij laag water de Thur kan oversteken.

Op jonge leeftijd helpt hij zijn vader met het melken van de koeien, maar hij geniet nog het meest wanneer hij met zijn grootvader en de geiten naar de alpenweide loopt achter het dorp. Rond het middaguur eten ze tot Adams vreugde roggebrood besprenkeld met verse, warme geitenmelk, terwijl zijn grootvader vertelt over vroeger en de dakloze bewoners van de Toggenburg, die genoodzaakt waren om te bedelen, of voedsel van de kerk kregen.

Regelmatig gaan ze samen vissen. Met het mes dat zijn grootvader in een holster aan zijn riem heeft hangen, leert hij Adam hoe hij van een buigzame tak een hengel kan maken en met welke knoop hij de zijden vislijn en het ijzeren haakje moet bevestigen. Ook leert Adam hoe hij een kampvuur kan maken om de vis te roosteren aan een stok. Als de zon ondergaat liggen ze samen op hun rug in het alpengras en vertelt grootvader dat de aarde een planeet is die om de zon draait.

‘De zon en de maan staan niet stil aan de hemel, maar hebben vaste bewegingen ten opzichte van de sterrenhemel. De zon komt altijd op in het Oosten en gaat onder in het Westen, dus als de zon schijnt en je weet hoe laat het is, kun je altijd de juiste richting vinden. Om twaalf uur ’s middags

als de kerkklokken luiden, dan staat de zon in het Zuiden. 's Nachts, als de zon is ondergegaan, kun je de weg vinden met hulp van de sterren. De belangrijkste ster is de Poolster, die staat altijd in het Noorden. Om zeker te weten dat het de Poolster is, moet je eerst de Grote Beer zoeken. Dat zijn zeven sterren die samen de vorm hebben van een pannetje met een steel. Het uiteinde van de steel wijst dan naar de Poolster.'

De avonden daarna vraagt hij of Adam de Poolster kan aanwijzen en na een week is dat geen enkel probleem meer en vindt hij ook snel de patronen van de Kleine Beer, de Draak, de Zwaan en Cassiopeia.

Adam is zeven jaar oud als grootvader overlijdt. Op een bergpad is hij hard gevallen doordat zijn stok van een gladde steen gleeed. De wond aan zijn been wilde niet genezen en hij kreeg koorts. De chirurgijn van het dorp heeft nog geprobeerd of aderlaten soelaas kon bieden, maar helaas mocht dat niet baten.

Als Adam afscheid neemt krijgt hij grootvaders riem met het mes en het buidelasje met vistuig.

In die periode wordt er weer een broertje geboren, dat de naam van hun overleden broer Johann Valentin krijgt.

In het najaar gaat Adam weer eens naar zijn plek in het bos maar ziet geen kikkers meer. Zijn aandacht wordt getrokken door een soort hut van planken en takken, die gebouwd is door een paar jongens uit het naburige dorp Nesslau.

Een week later ziet hij dat het bouwsel is ingestort en dat er oudere jongens achter de hut staan.

'*Hast du das gemacht?*' zegt de grootste terwijl hij naar de hut wijst. '*Komm mit mir,*' roept hij hard en trekt Adam hardhandig mee naar de resten van de hut. Bij een bos brandnetels gooit hij hem er ineens middenin. '*Hoffentlich hast du jetzt gelernt, deine Pfoten von den Dingen anderer Leute fernzuhalten,*' roept hij nog en neemt de benen.

Adams gegil is in heel Stein te horen.

Maria Barbara en Niclaus rennen naar de plek des onheils waar Adam naast het brandnetelbos staat te springen en wild met zijn armen zwaait. Het lijkt of zijn armen en benen in brand staan.

'*Schnell im Wasser!*'

Ze pakken hem op, leggen hem in de ondiepe bedding van de Thur, en sprenkelen koud water over hem heen. Nadat zijn moeder thuis yoghurt op de brandende plekken heeft gesmeerd, vertelt hij in horten en stoten wat er is gebeurd.

Volgens zijn vader is het zijn eigen schuld en hij waarschuwt hem dat hij beter moet oppassen met vreemde jongens. Gelukkig is de volgende dag het brandende gevoel al een stuk minder, maar Adams zelfvertrouwen heeft een flinke deuk opgelopen.

Hij komt niet meer op zijn speelplaats aan de rivier en is vaker thuis. Soms gaat hij mee naar de repetities van het kerkkoor en geniet hij ervan als zijn vader na afloop op het

orgel speelt. Op de bladmuziek leest Adam: *Johann Sebastian Bach, 3rd orchestral suite in D major für orgel (1717)*. Hij zou graag orgelles willen hebben maar helaas zijn muzieklessen onbetaalbaar voor zijn ouders. Als pleister op de wonde krijgt hij met Kerstmis een trommel en een lesboek en oefent hij naar hartenlust technieken en ritmes, zoals roffels, vlamslagen en triolen. Daarnaast leest hij boeken van de Zwitserse volksschrijver Ulrich Bräker die later bekend werd met het boek *Der arme Mann im Tockenburg*, een autobiografisch boek over een geschiedenis van een man uit een lager sociaal milieu die zich losmaakt van zijn familie.

Gelukkig heeft Adam goed leren lezen en schrijven, maar hij moet stoppen met school, omdat zijn ouders het niet meer kunnen betalen. Hij krijgt catechisatie bij dominee Rosemann Schädler. De lessen beperken zich niet tot uitleg van de Bijbel, maar Rosemann kan ook mooi vertellen over de oorsprong van de Evangelisch gereformeerde kerk. De rebelse stichter Huldrych Zwingli – geboren in Wildhaus, zeven kilometer van Stein – zette zich aan het begin van de 16^e eeuw af tegen de Rooms-Katholieke Kerk. Zo verwierp hij het vasten, het celibaat, de afbeeldingen in de kerk, de misvieringen en de aflaathandel.

In deze periode raakt Adam geïnteresseerd in geschiedenis en biologie, maar kan dat moeilijk delen met zijn ouders. De vele sterfgevallen binnen hun gezin heeft hen prikkelbaar en uiterst behoedzaam gemaakt, waardoor ze al hun aandacht angstvallig richten op zevenjarige Hans Jacob, die vaak ziek is. Daarnaast hebben ze ook financiële problemen.

Zoals de meeste mensen in de Toggenburg woont de familie in een houten huis met een half schuin dak. Voor de

aankoop hebben ze geld geleend, maar het is elke maand weer een grote opgave om de rente te betalen. Maria Barbara doet haar best om iedere avond alle borden te vullen, maar het menu bestaat meestal uit soep van resten oude kaas en korsten, gekookt in melk. Regelmatig wordt Adam ingeschakeld bij klusjes aan het huis en de stallen, wat helaas steeds moeilijker wordt omdat er geen spijkers meer te koop zijn door ijzerschaarste. Na een flinke plensbui heeft de familie Bösch dan ook geregeld natte voeten.

Adam heeft ook persoonlijke problemen. Zijn groei is vertraagd, hij heeft een hoge stem en zonder lichaamsbeharing ziet hij er op zijn zeventiende jonger uit dan hij is, waardoor hij zich onzeker en minderwaardig voelt en moeilijk aansluiting krijgt bij leeftijdsgenoten. Niemand weet dat hij al een paar jaar verliefd is op Heidi, het mooiste meisje van Stein, maar hij heeft geen flauw idee hoe hij haar kan benaderen. Het bijbelklasje gaat hem ook tegenstaan. Rosemann Schädler is op leeftijd is gekomen en de lessen worden voortaan gegeven door zijn zoon Andreas. Bij zijn eerste optreden vraagt hij of iedereen zijn voor- en achternaam wil noemen. Net voordat Adam aan de beurt is roept een van de grote meisjes met een hoog piepstemmetje: ‘Adam Bösch’, waarna iedereen moet lachen. Andreas beperkt zich in zijn lessen tot de interpretatie van Bijbelteksten. Als Adam een vraag stelt over het ontstaan van Adam en Eva antwoordt Andreas: ‘Dat zou jij moeten

weten. God schiep Adam uit het stof van de aarde en Hij schiep daarna Eva uit een rib van Adam.’

Gelukkig krijgt Adam rond zijn achttiende een flinke groeispurt en groeit zijn zelfvertrouwen mee. Hij heeft nu meer belangstelling van de meisjes uit het dorp, maar wil zich niet binden en het blijft bij wat zoenen. Helaas is Heidi intussen al getrouwd met een oudere man van vijfendertig.

Adam heeft in deze groeiperiode een enorme eetlust, wat de spanning met met zijn ouders verhoogt; het wordt voor hen steeds moeilijker om de eindjes aan elkaar te knopen en op een dag spreekt zijn vader hem toe.

‘Jij bent de oudste, je bent nu sterk, en ik heb geen geld genoeg om iedereen goed eten te geven. Je zal moeten bijverdienen als dagloner.’

Hij gaat niet tegen zijn vader in, vanzelfsprekend wil hij wat meer bijdragen aan het gezinsinkomen, maar ook sparen voor een eigen huis. Op een grote boerderij, waar hij als boerenknecht en dagloner aan de slag kan, en ook af en toe mee kan eten, verdient hij twaalf stuivers per dag. Daarnaast verdient hij nog wat extra met timmerklusjes, als touwslager en met het verkopen van bundels takken.

De jaren daarna worden de dagen helaas steeds meer voorspelbaar. Kwart over vijf opstaan, zes uur Niclaus helpen met de koeien, naar zijn baas lopen, melkbussen schoonmaken, timmeren, half vijf koeien melken, half zeven naar huis.

Een keer per jaar, in september, loopt de familie Bösch samen met andere boeren uit de omgeving mee in een processie. Hun koeien en geiten met grote rinkelende bellen en kleurige linten om hun hals maken dan een ronde door de

verschillende dorpen. De boerenfamilies zijn gehuld in traditionele kleding, waarbij de mannen rode hesjes en zwarte hoeden met gekleurde veren dragen, en de vrouwen lange rokken en een witte blouse met pofmouwen. Omdat daarbij veel gezongen wordt, kan Paulus zijn jodelkunst weer eens demonstreren. Boven alles uit klinkt de trommel van Adam met strak geslagen ritme en roffels.

Adam is ruim vijftwintig als hij somberder en zwijgzamer wordt en de kerk alleen nog met feestdagen bezoekt. Zijn droom om een gezin te stichten in een huis zonder lekkages, zakt steeds verder weg en met Niclaus is het contact minder intensief sinds die verkering heeft met Sara.

Bij een van zijn schaarse kerkbezoeken ontmoet Adam zijn oom Elias, die al langer in de gaten heeft dat het niet goed gaat met zijn neef en hem vraagt of hij een keer langskomt.

‘Weet je wat jij zou moeten doen? Het leger in. Je hebt daar meer toekomst dan hier in Stein.’

Adam reageert niet erg enthousiast. ‘Maar dan moet ik op mensen schieten, dat is niks voor mij...’

‘Ik ben huursoldaat geweest in Holland en weet dat er bij elk regiment muzikanten nodig zijn. Jij zou daar tromslager kunnen worden, dan hoef je niet te schieten.’

Adam kijkt hem ongelovig aan.

‘Omdat het belangrijk is dat de soldaten in de pas blijven lopen, geef jij met je trommel het loopritme aan en tijdens gevechten geef je de bevelen van de generaal door met trom-

melslagen. De infanteristen weten dan precies wanneer ze moeten laden en schieten. Je speelt ook samen met pijpers: dat zijn trompetters en fluitisten die de melodie spelen.’

Adam kijkt al wat volijker.

‘Waar ligt Holland?’

‘Aan de andere kant van de Duitse staten.’

‘Maar ik spreek die taal helemaal niet.’

‘Dat leer je snel, ik zat in een regiment met bijna alleen maar Zwitsers en ik denk dat ze je er graag bij willen hebben. De legereenheid die ik bedoel verblijft meestal in de stad Breda.’

‘Maar waar leef ik dan van?’

‘Je krijgt soldij en er is voldoende te eten, dat je vaak krijgt van de Hollandse bevolking. Het is een prachtig land met veel mooie steden en het ligt aan de zee.’

Adam wordt zowaar een beetje enthousiast. Het was altijd z’n grote wens om nog eens in de zee te kunnen zwemmen.

‘Er wonen aardige mensen en mooie vrouwen.’ Oom Elias geeft hem een knipoog. ‘Alleen zijn ze soms wat eigenwijs.’

Adam moet lachen. ‘Ik denk erover na, dank voor het advies, oom Elias.’

Op 1 april 1788 trouwt Niclaus met Sara Tschumpern. Ze trekt in bij de familie Bösch en helpt met het melken van de koeien waardoor Adam bijna alleen nog buitenshuis werkt. Voor het kerstfeest van 1788 probeert hij nog wat vis te vangen in de Thur, maar komt met alleen wat kleine forel-

letjes thuis, waarvoor hij zich verontschuldigt. Zijn moeder belooft hem dat er dat er die avond evengoed wat lekkers op tafel komt.

Wanneer Adam zijn bord met in wijn gestoofd vlees en rösti helemaal heeft leeggegeten, heeft hij voor het eerst sinds maanden weer eens een goed gevulde maag. Na het eten wil hij de poes de forelletjes geven en roept vanuit de deuropening haar naam, maar ze komt niet. Hij kijkt achter de schuur en dan komt plotseling het besef wat er met haar is gebeurd. Kokhalzend loopt hij naar de rand van het weiland, gaat op zijn hurken zitten en gooit al zijn eten eruit. Hij is woedend, maar houdt zich in omdat zijn moeder het ongetwijfeld goed bedoeld heeft. Door deze gebeurtenis wordt hij zich meer dan ooit bewust van de enorme kloof die er is ontstaan tussen hem en zijn familie. Deze poes was voor hem een levend wezen waar hij aan gehecht was en geen stuk vlees. Er is geen enkele twijfel meer. Hij moet hier weg!

Hij besluit om in de vroege zomer te vertrekken en wil voor die tijd nog wat extra geld verdienen. Met zijn ouders praat hij weinig en nog een paar keer gaat hij bij oom Elias op bezoek om samen landkaarten te bekijken.

Zijn oom adviseert hem om eerst naar Basel te lopen, daarna de Rijn te volgen en vanaf Keulen af te buigen richting Breda.

Met Pinksteren richt hij zich na de kerkdienst tot zijn familie en spreekt de zin uit die hij al honderden keren door zijn hoofd heeft laten gaan.

‘Over een paar weken vertrek ik naar Holland en ga ik werken als huursoldaat in een Zwitsers regiment.’

Dat hadden ze niet zien aankomen en iedereen is een moment sprakeloos, maar uiteindelijk proberen ze hem dan toch nog te overreden om te blijven. Tevergeefs.

Op de dag van vertrek staat de hele familie buiten. Adam omhelst en kust zijn vader, Niclaus en Sara, zijn andere broers Hans Jacob en Heinrich. Iedereen moet huilen. Vader stopt hem nog wat dubbeltjes toe. ‘Moge God je beschermen op je weg.’

Zijn moeder spreidt haar armen: ‘Adam, wat moet ik doen om je te laten blijven?’

Hij omhelst haar, geeft nog een laatste kus en begint aan zijn lange reis.

2

Wanneer hij voor het laatst de kleine kerk van Stein passeert, veegt Adam resoluut de tranen uit zijn ogen. Hij denkt aan de preken van Rosemann Schädler en de lessen die hij heeft gevolgd in de pastorie.

Afgelopen week is hij voor het laatst naar het kerkje geweest en heeft een doopbewijs gevraagd, je weet maar nooit. Toen de scribent daarmee bezig was legde Adam zijn hand nog één keer op de marmeren doopvont en liep hij op het kerkhof langs de vele grafstenen met de naam Bösch. Zijn doopbewijs, een briefje met *Adam Bösch, getauft in Stein 15 september 1762* wikkelde hij in een stukje perkament en stopte het onder het vistuig in het buideltasje van zijn grootvader.

Adam heeft een paar stevige schoenen laten maken en in zijn rugzak heeft hij nog wat ondergoed, een extra trui en zijn veldfles met water. Terwijl Stein uit het zicht verdwijnt en hij nog een laatste blik werpt op het huis waar Heidi woont met die oude vent, schieten er allerlei gedachten door zijn hoofd. De Hauptstrasse naar Nesslau heeft hij al vele malen gelopen. Het is ook een deel van de route die gevolgd wordt bij de boerenprocessies in het najaar. Als hij ruim een